

Värnplikt och fortsatt utbildning

Det blev inget sommarlov det året, det var i stället värnplikten som väntade. Jag ryckte in mindre än två veckor efter studentexamen till A2 på Kviberg och hamnade på ett s.k. studentkompani som skulle få en underofficersutbildning, vilket innebar att vi vid tjänstgöring efter grundutbildningen skulle agera som sådana. Under den första tiden var det mycket ren exercis och därtill fysisk träning. Jag kan väl inte påstå att det var direkt roligt men det gick inte någon nöd på oss heller. Redan mot slutet av sommaren splittrades gruppen och vissa blev signalister, andra pjäspersonal och andra åter som jag skulle bli eldledare. Vi flyttade till A9 i Kristinehamn och där blev min grupp sammanförd med sådana som skulle bli eldledare från andra artilleriregementen runt om i Sverige i och för specialutbildning. Denna var intressant med både teoretiska och praktiska moment. Att kunna läsa karta och orientera sig i terrängen var en nödvändighet. Uppgiften för en eldledare i en krigssituation var att följa med t.ex. ett infanterikompani vid framryckning och hela tiden vara på det klara med var man befann sig för att kunna lägga artillerielden på lämpligt ställe och på lagom avstånd framför truppen. En stor del av utbildningen gick ut på detta. Stationeringen på A9 omfattade tiden fram till början av maj 52. Under denna hela tid var vi praktiskt taget varannan vecka på skjutfältet i Villingsberg. Det var många gånger väldigt tufft. Till att börja med måste vi slå läger, resa våra tält etc. för att ha det så drägligt som möjligt. Under vintern var det många gånger kallt och det gällde att hålla tältkaminen ordentligt varm natten igenom. Vid vissa tillfällen hjälpte inte det heller utan det blev inte många grader närmast tältväggen, men det gick det också. Övningarna bestod till stor del av fysisk träning och minst en gång i veckan arrangerades en orienteringstävling över minst åtta kilometer, vilket kunde vara nog så jobbigt. Det mest spännande var onekligen att få öva i att leda skjutningarna med haubitserna. Vi som var eldledare skulle då ge instruktioner via signalisterna som hade dragit kabel mellan pjäsplatserna och eldledningsplatsen. Om detta var gjort på ett något så när korrekt sätt kom granaterna att brisa inte alltför långt från det tänkta målet. Sedan var det faktiskt en ren sport att gaffla in målet och förflytta skotten i sida och längd så att elden kom att ligga helt rätt. Befälen var mestadels bra att ha med att göra. Det fanns dock undantag. Det var en kapten som ibland var på dåligt humör och det kunde gå ut över vem som helst. Vid ett tillfälle då jag var logementschef och skulle ansvara för ordningen på "luckan" kommer han helt plötsligt in en morgon och beordrar uppställning vid sängarna och sedan tar han sig före att böja sig ner och känna med fingret på en golvlister under en säng och frågar sedan logementschefen, som alltså var jag, med fingret rakt upp i luften: Vad är detta och svaret blev: Damm, kapten - varpå denne bestraffade logementschefen med två stallvakter. Jag undrar just om något sådant skulle kunna gå för sig idag. Jag tror nog att senare tiders ungdomar skulle protestera mot sådana översittarfasoner. I övrigt förflöt allt tämligen lugnt och jag vantrivdes egentligen inte alls. I maj förflyttades vi till A6 i Jönköping med utbildningen delvis förlagd till Skillingaryds skjutfält. Under tiden i Kristinehamn och än mer intensivt i Jönköping fick vi lära oss att hantera fordon av olika slag från lastbilar till terränggående jeepar och rejäla motorcyklar. Detta fick alla göra även de som inte hade körkort, men vi fick då också en ren körkortsutbildning gratis och franco. När jag fick mitt körkort behärskade jag således många typer av fordon. Den sista månaden kom vi tillbaka till våra hemregementen för att träna oss i att leda nästa kull av nyinryckta värnpliktiga. Utbildningen omfattade för min del 15 månader och som plåster på såren fick vi någon form av ersättning eller premium eller vad det nu kallades på tror jag 2 500 kr. När jag kom hem till Kämpersvik med denna ganska rejäla slant hade jag ett resonemang med pappa om jag till någon kunde göra rätt för mig och betala vad det hade kostat att bo i Strömstad och Uddevalla under de fem åren som jag hade varit där. Jag hade under en och annan termin inte varit berättigad till studiebidrag, eftersom mina betyg inte var tillräckliga, annars hade nog dessa bidrag räckt ganska långt. Mamma tyckte nog inte

att det var nödvändigt att jag skulle betala något men jag stod på mig och det slutade med att pappa tog hand om pengarna. Jag tyckte av många skäl att det kändes bra.

Jag tycker att det här kan vara lämpligt att ge en inblick i kostnadsnivån vid den här tiden i början av 50-talet. De äldsta uppgifter jag har är från 1953. Under tiden januari – mars var jag i Stockholm för den första teoretiska kursen. De sammanlagda utgifterna för dessa tre månader var 1 301,45 kr. Inkomsterna å andra sidan var 1 394 kr, varav traktamenten 1 068 kr, reseersättningar 126 kr och ett uttag på 200 kr (för att finansiera ett kostyminköp på 161,50 kr inkl. skjorta och slips). Det gick alltså att klara sig på 12 kr om dagen och det gick definitivt inte någon nöd på mig. Hyran var 150 kr/månaden och för mat (lunch och middag) ute var 90 kr i månaden. Ett biobesök kostade 2 -3 kr och en biljett till Skansen 1 kr. I Göteborg dit jag kom i april var kostnadsnivån i stort sett densamma. Eftersom jag då hade ett arvode på drygt 600 kr i månaden hade jag det riktigt bra ställt. När jag blev klar som kammarskrivare steg inkomsten till 1100- 1200 kr i månaden. Enligt den äldsta deklaration jag har kvar var årsinkomsten 1963 knappt 27 000 kr. Jag har också tillgång till pappas bokföring för stenhuggeriet från 1950-52, en mycket prydlig läsning. Av denna framgår att en stenhuggare fick runt 25 öre/st för kantsten (14-20-14) och 5-6 öre/st för s.k. knot (8-10). Ja tiderna har sannerligen förändrats. Åter till min utbildning.

Nu betraktade nog jag mig som vuxen och skulle stå på egna ben. Vad skulle jag då ta mig till härnäst. Jag insåg att jag på något sätt borde gå vidare och utnyttja den utbildning som jag hade fått. Det var inte så lätt. Det fanns inte någon i min omgivning som visste något om studier efter gymnasiet. Det här är inte någon kritik mot någon på något som helst sätt utan bara ett återgivande av realiteter. Någon föreslog av naturliga skäl – eftersom man inte hade erfarenhet av så värst mycket annat – att jag väl skulle kunna bli folkskollärare och inget ont om det, men det var kanske inte det jag kände för. Mina studentbetyg var inte tillräckliga för vissa utbildningar, såsom Chalmers som jag nog vurmade lite för. Sedan hade ju det hela en ekonomisk sida också. Därför kom jag att titta på vissa inomverksutbildningar som var gratis och som ganska snart också gav traktamenten och någon ersättning.

Kammarskrivarutbildningen vid tullverket var en sådan och dit sökte jag men fick inte något positivt besked där heller. För att bli kammarskrivare krävdes det en läkarundersökning. Den företogs i Strömstad hos dr Hegardt. En kammarskrivare var den tiden i behov av god syn och gott luktsinne för att t.ex. kunna avgöra vad ett tyg var gjort av. Vid undersökningen av mitt luktsinne fick jag bl.a. lukta på en färglös vätska som jag inte kunde identifiera. Dr Hegardt log och sa att det var rent brännvin. Att jag inte kände igen det må ursäktas mig, jag hade då inte kommit i närheten av så starka drycker av något slag. Med Chalmers i tankarna bestämde jag mig då för att försöka att komplettera mina betyg för att om möjligt komma in på någon teknisk linje där. Det blev matematik på Göteborgs Universitet. Jag åkte in till Göteborg och fick bo i en liten lägenhet som svåger Georg hade, han var ju mestadels till sjöss. Jag tror att jag hann med två föreläsningar i en kurs i matematik, innan det helt plötsligt damp ner ett besked från tullverket att jag som andre reserv hade blivit antagen till den kammarskrivarutbildning som jag hade sökt. Det krävdes inte många sekunders betänketid innan jag svarade ja tack till detta. Denna utbildning skulle börja ganska omedelbar så jag tackade för mig hos Georg och på universitet och åkte hem för ganska omedelbar vidare resa till Strömstad, där utbildningen skulle börja med en praktisk tjänstgöring på tullkammaren där för att få en insyn i vad tullen var och man sysslade med. Jag var där i drygt två månader från början av oktober och fick då bo hos en syster till svåger Axel, som heter Elsa. Det var en trivsamt tid och jag fick följa de olika tjänstemännens arbete, såväl de som arbetade med bevakning etc. på kaj och på andra ställen och de som hade mera administrativa arbeten. Även i chefens arbete fick jag en viss inblick. Förutom denna inledande orienterande inledning var

utbildningen indelad i ytterligare tre avsnitt, en teoretisk kurs på tre månader, en praktisk tjänstgöring på nio månader vid en tullkammare och en avslutande sex månaders teoretisk kurs i Stockholm. Nu var det först den korta teoretiska kursen i Stockholm, där jag dessförinnan inte hade satt min fot. Det första problemet var att hitta någonstans att bo. Jag reste hemifrån en dag mellan jul och nyår och åkte ett nattåg från Uddevalla, vilket ankom till Stockholm mycket tidigt. Jag gick till ett företag, Thorsson och Toll, som förmedlade lägenheter och uthyrningsrum. Jag var där kl. 9 när de öppnade och blev hänvisad till tre olika adresser, två söder om söder och en utåt Vällingby. Det var lite av ett äventyr bara att hitta till de olika adresserna men jag fick gå med oförrättat ärende från alla tre. På ett av ställena var det ingen som reagerade, förmodligen inte hemma, på ett annat förklarade en dam genom brevlådan att det inte fanns något rum ledigt och på det tredje blev jag bara avsnäst. Uthyrningsfirman hade uppenbarligen inte varit i kontakt med någon av dem för att tala om att de kunde vänta besök: Jag visste att jag hade ett ställe att gå till för att få rum över natten. Mamma hade nämligen varit i kontakt med en fru Waller, syster till Margareta Lingmark som var i Kämpersvik på somrarna, och fått veta jag skulle kunna få bo där. Hon bodde på Klara Norra Kyrkogata. När jag kom dit framåt sena eftermiddagen visade det sig att hon hos en släkting, en familj Virgin på Sibyllegatan, hade lyckats hitta ett rum som jag skulle kunna få hyra. Det hade blivit klart dagen innan men då hade jag redan rest i väg från Kämpersvik och det fanns inte någon möjlighet att nå mig, det var ju långt innan mobiltelefonernas tid. Studierna vållade inte några problem, nu var jag för första gången jämställd med mina kamrater, vi hade alla samma förutsättningar och det kändes skönt. Rent praktiskt var det välordnat, vi hade ett smärre traktamente som räckte till hyra och mat, som bestod av en lunch på Tullskolan och en utsökt middag på Margaretaskolan vid Norrmalmstorg. Praktiktjänstgöringen som följde därpå var för min del förlagd till Göteborg. Där var det lättare att hitta ett rum att bo i, åter igen genom kontakter. Denna gång var det Axels syster Ruth som bodde på Hisingen som hade ett rum som jag fick hyra. Tjänstgöringen som sådan var trevlig och nu hade jag en månadslön, som det gick att leva ganska drägligt på. Vi gick runt på alla tullavdelningar som fanns och fick en mycket god inblick i vad som väntade oss som kammarskrivare. Under denna tid var jag med om ett par fascinerande teaterupplevelser. Jag var bl.a. på Stadsteatern och såg Hamlet med Per Oskarsson och på Stora teatern med mamma, pappa och faster Valborg och såg Can-Can, kanske så här i efter hand inte lika minnesvärd men ändå en stor upplevelse för oss alla.

Därefter väntade en ny sejour i Stockholm. Jag kunde inte återvända till familjen Virgin, men de var vänliga nog att förmedla en kontakt med en äldre dam en liten bit högre upp på Sibyllegatan, fru Krause, där jag fick bo. Studierna vållade inte heller under denna kurs några som helst problem. Jag lyckades väl och gick ut som en av de bästa. I ämnet författningskunskap var jag dessutom klar etta, jag hade kanske hittat en nisch. På denna avslutande kurs uppenbarade sig en ny flicka som hade börjat på kusen före vår men som hade fått uppskov av något skäl. Hon hette Ruth Eriksson. Hon och jag fick ganska snart en god kontakt med varandra och det utvecklades successivt till en nära relation. Jag tror nog att hon var lika ovan som jag med kontakter och relationer med det andra könet. Som sagt det hela utvecklades i positiv riktning och vi fattade allt mer tycke för varandra och det slutade med att vi förlovade oss i nära anslutning till kursens slut. En speciell omständighet som krävde särskilda hänsynstaganden var att hon var pingstvän och inte nog med det, hon var uppväxt i en familj där pappan var predikant och föreståndare i en pingstförsamling och modern en strängt troende med viss bokstavig tolkning av vad som var rätt och fel, vad som var tillåtet och vad som inte var det framför allt för pastorns barn. Jag kommer ihåg att jag ringde hem till min schartauanskt präglade mamma för att tala om att jag var på väg att förlova mig med en pingstvän och mamma var, om inte överväldigad, så klart positiv. Ruths

föräldrar hade som många andra predikantfamiljer flyttat runt mellan olika församlingar. När Ruth föddes var de på Gotland, därefter var de på olika ställen i Östergötland. Ruth gick på läroverket i Motala och när vi träffades hade de flyttat till Sjötorp. Ruths pappa var en av varmaste och vänligaste män jag har stött på. Han var helt övertygad i sin tro men på ett sätt där människan, både medlemmen i församlingen och andra kom i centrum på ett otroligt fint sätt. Det var inte fråga om att fördöma någon utifrån de ibland stränga regler som på sina håll kännetecknade pingströrelsen. För att Ruth och jag skulle kunna gå vidare förutsattes det dock att jag skulle vara medlem i en pingstförsamling och så blev det också. Vi gifte oss en vacker majdag 1956 och bodde till en början i en liten lägenhet som Ruth hade i Jakobsberg. Det var Ruths pappa som förrättade vigseln. – Men dessförinnan hade jag som nybliven kammarskrivare tjänstgjort vid tullkammaren i Falun under några månader från den 1 juli 1954. Jag kommer nu inte säkert ihåg men jag tror att det redan från början var avsett som ett tidsbegränsat uppdrag och att jag sedan skulle börja i Stockholm. I vilket fall som helst blev tiden i Falun ganska kort, på hösten var det dags för en första repetitionsövning i det militära. Övningen skulle avslutas med en manöver i Bergslagen. En natt skulle vi förflytta oss med släckta strålkastare etc. Jag satt som sergeant och chef för en eldledningspatrull bredvid föraren i en jeep och försökte läsa karta med hjälp av en ficklampa. Vi körde i konvoj och hade hamnat något efter men plötsligt kommer vi ifatt de andra som hade stannat upp. Vid den häftiga inbromsning som föraren då gjorde flög jag framåt och slog huvudet så kraftigt i vindrutan att det blev ett rejält märke i vindrutan dock utan att den splittrades. Fram på morgonen kände jag att jag måste ha hjälp och hamnade då i ett sjukvårdstält där jag blev liggande på en bår större delen av dagen. Fram på kvällen blev jag transporterad i en skranglig militärambulans till ett militärsjukhus i Örebro, där man kunde konstatera att jag hade fått en kraftig hjärnskakning. Innan jag kunde skrivas ut därifrån var repetitionsövningen avslutad, men jag var fortsatt sjukskriven och reste hem till Kämpersvik och blev hänvisad till provinsialläkaren i Tanumshede, som förlängde sjukskrivningen gång på gång hela året ut. Jag var hela tiden trött och kände mig eländig och fick snart en annan dygnsrytm. Jag var nog inte förrän efteråt medveten om hur lätt det kunde ha varit att stanna kvar i och fördjupa detta tillstånd av halvvägs apati och oförmåga att ta tag i livet som började att göra sig påmind. Nu hade jag ett jobb som väntade på mig och goda förutsättningar att bryta den trista situation jag hade hamnat i. I samråd med läkaren bestämde jag att det var dags att ta mig i kragen innan kragen försvann. Nu var Falun inte längre aktuellt. Det var i stället tullkammaren i Stockholm. En bit in på år 1955 var jag tillbaka i arbete och började på en tullavdelning i Stadsgården där jag ägnade mig åt en kammarskrivares egentliga uppgift, nämligen att tulltaxera varor. Det gällde att med ledning av fakturor och okulärbesiktning av importerade varor klassificera dessa och bestämma tulltariff m.m. Under den våren led jag fortfarande av sviterna av hjärnskakningen och jag blev av verksläkaren hänvisad till en specialist på hjärnskador, prof. Boris Silverskiöld, som försökte med allehanda metoder, bl.a. fick jag injektioner som innehöll någon form av nikotinsyra som på nolltid spred sig i hela kroppen ända ner i tårna. Ingenting hjälpte helt och jag hade fortfarande besvärande huvudvärk allt som oftast. Det kändes ungefär som om en grov bult hade gått rakt in i huvudet från pannan. Jag skickades också till Serafimerlasarettet för en s.k. skallröntgen, vilket innebar att man frilade vissa delar av hjärnan genom att tappa ur en del av lumbalvätskan och pressa in någon form av gas. Jag kan försäkra att det var en synnerligen obehaglig upplevelse. Efter röntgenundersökningen skulle jag sedan ligga på rygg i säng tre till fyra dygn under det att vätskan återbildades. Man upptäckte inte någon defekt på hjärnan och så småningom avtog besvären, men flera år efteråt kunde jag då och då få ordentlig huvudvärk och det onda satt då på exakt samma ställe. Jag arbetade vidare på olika tullavdelningar något år tills jag någon gång våren 1956 blev uppkallad till Generaltullstyrelsen. Man skulle rekrytera en person till styrelsens kanslibyrå och byrådirektören Bruno Linder som hade varit lärare i

författningskunskap på kammarskrivarkursen hade rekommenderat mig. Efter samtal med kanslibyråns chef blev det bestämt att jag skulle börja där. Generaltullstyrelsen blev en helt ny arbetsmiljö för mig. Jag tror inte att strukturen där var annorlunda än på andra gamla ärevördiga myndigheter. Arbetstiderna var något udda. Vi arbetade varje dag, även lördag, mellan kl. 10 och 17. Jag anpassade mig rätt väl till arbetsuppgifterna. Många av dem var kanske mer av administrativ natur än rent juridiska. Men i den mån det förekom juridiska frågor handlades de på kanslibyrån. Det fanns mycket att lära och mycket att ta till sig genom att iaktta människorna som arbetade där. Jag tror att jag redan där började att fundera i banor som att de flesta arbetsuppgifter inte var så omöjliga, allt oftare tyckte jag ungefär som så att kan du så kan väl jag, en tanke och erfarenhet som måste hanteras med stor försiktighet. Min chef på kanslibyrån, som var en mycket habil ämbetsman, var en inbiten ungarl med inrotade vanor. Han hade vissa intressen, som kunde variera över tiden, men som han helhjärtat gick in för. När jag började där var han en ivrig brukare av olika blåsinstrument och han berättade gärna om sina läralredda övningar. Under min tid där blev han av någon anledning intresserad av hästar och ridning, han gick lika helhjärtat in för det och jag kommer ihåg hur han kunde sätta sig på en stol och låtsas att han satt på en hästrygg och visa hur man använde skänklarna (benen) för att styra hästen. När det gällde själva arbetet var han en sunt tänkande människa, som resonerade logiskt men som inte hade några givna lösningar på de problem som kunde uppkomma. När jag sedan upptäckte att generaltulldirektören Vidar Fahlander, som innan han blev chef för tullverket hade varit en chefstjänsteman i finansdepartementet, också var en människa av kött och blod och som vägde för och på ett sunt och logiskt sätt, blev jag allt mer inom mig klar över att tanken om att kan du så kan väl jag. Men det var en tanke som jag väldigt länge behöll för mig själv om och inte ens pratade med kollegor eller vänner om. Men jag blev allt mer övertygad om att antalet människor som är helt outstanding finns, men att de är inte så otroligt många. Som helhet var det – i vart sett i backspegeln - en otroligt stor tur att jag fick chansen att börja på tullstyrelsen och jag har efteråt mången gång funderat över hur mitt arbetsliv skulle ha tett sig om inte Bruno Linder hade rekommenderat mig till detta arbete. I vilket fall som helst blev det början till en mycket intensiv period i mitt liv med en helt ny inriktning. Om detta skall jag nu försöka att berätta i följande avsnitt.

Nästa berättelse: Familjebildning och arbete.